

רד"צ חופמן

פרק ז. הפסוקים א"ב. כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר
אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים מסנוך החתי
והגרגשי והאמורי והכנעני והסריוזי והחוי והיבוסי שבעה
גוים רבים ועצומים ממך. ונתנם ה' אלקיך לסניך והכיתם
החרם תחרים אותם לא תכרות להם ברית ולא תחנם.

מבין שבע האומות הנזכרות כאן, נזכרות שש גם בשמות ג. יז וכג. כג.
פסוק זה מחדש לנו את הזכרת הגרגשי, הנזכר בבראשית י. טז סמוך
לאמורי, השוה שם. רבותינו זכרונם לברכה אמרו, שעם זה עזב את הארץ
לפני כיבוש ישראל (ויקרא רבה יז: ירושלמי שביעית פ"ו הלכה א).
— החרם. לענין החרם, השוה פירושונו לויקרא כז, כח. — לא תכרות
כמו שמות כג. לב. — ולא תחנם. בשמות כג. לג כתוב: לא ישבו
בארצך. בהתאם לזה מפרשת ברייתא אחת בעבודה זרה כ, א ולא תחנם
כמו ולא תחנם (ת' פתוחה), כלומר, שאסור למכור להם קרקעות (לא
תתן להם חנייה בקרקע). פשטו של מקרא נראה שהוא כמבואר להלן כ, טז.

הפסוקים ג"ד. ולא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו וכתו
לא תקח לבנך. כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלחים
אחרים וחרה אף ה' בכם והשמידך מהר.

התוצאה החמורה ביותר של כריתת ברית עם הכנענים יהיה החיתוך
בהם. ככתוב גם בשמות לד. טו והלאה. שם מודגש באופן מיוחד האיסור

לבני ישראל לקחת נשים נכריות, על כן נזכרה גם כאן רק התוצאה הרעה של המקרה השני. — מאחרי. משה רבינו אומר כאן „מאחרי“, כמדובר בשם ה'. על נכון כל הפסוק הזה הנו הבעה חפשית בלשוננו של ה' עצמו בשמות לד. טו. שהרי „מאחרי וגו'“ כאן הוא אותו הענין כמו „אחרי אלהיהן“ הכתוב שם. גם „ועבדו“ הנאמר בלשון רבים, מתפרש על פי שמות. אבל הפסוק, „וחרה ... מהר“ הוא פירוש של „למוקש“ בשמות כג, לג ולד, יב, שנמסרו באופן מלולי למעלה ו. טו. — מבחינת ההלכה יש להעיר: איסור לא תתחתן לדעת הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק יב) נאמר בכל אומות העולם, לדעת הטור (אבן העזר סימן טז) רק בשבע האומות הנזכרות כאן. אולם גם לדעת הטור אסור מן התורה לישא גויה (השוה שו"ת מהר"ם שיק חלק ג, סימן קנה). מתוך הלשון „כי יסיר“, דקדקו חכמינו זכרונם לברכה בקדושין סח, ב, שרק הסרת הבן נחשבת כאן כעזיבת ה', אבל לא הסרת בני הבן (מפני שלא נאמר כי יסיר את זרעך), מפני שבניה של הגויה אינם נחשבים לישראלים, אלא מתייתסים אחרי האם. הנושא של „יסיר“ הוא הגוי אשר הישראל לוקח את בתו. אגב, מבואר ביבמות עו, א, שאיסור החיתון בשבע האומות נאמר אף לאחר גירות. מה שאין כן בשאר אומות העולם.

פסוק ה. כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתוצו ומצבותם תשברו ואשיריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון כאש.

פסוק זה נמשך אל „לא תכרות“ הנאמר בפסוק ב, כמו שמות לד, יג. כריתת הכרית עם האומות היא גם כריתת ברית עם אלהיהן, שמות כג, לב. כאן נצטוונו על ההיפך. הריסת מקומות עבודתם ופסילי אלהיהן. פירוש חפצי העבודה הזרה הנזכרים כאן, ראה בפירושו לפסוק יב, ג.

פסוק ו. כי עם קדוש אתה לה' אלקיך בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני הארמה.

כיון שאתה עם קדוש אין זה נאה לך להתקשר עם העמים המזוהרים. — לעם סגולה. השוה פירושונו לשמות יט, ה, ולכל הפסוק השוה להלן יד, ב. הפסוק שלנו משמש גם כמעבר לפסוק הבא.

הפסוקים ז"ח. לא מרובכם מכל העמים השק' ה' בכב
ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים. כי מאהבת ה'
אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם
הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מכית עבדים מיד
פרעה מלך מצרים.

לא מרובכם. הערה זו ברצונה להתנגד לרעיון שתמצא בעיני
ה' חן בעובדה שעם ישראל יגדל במובן המספרי. על ידי האיחוד המיוזג
עם הכנענים, ובכן תהיה לה' אומה יותר גדולה; שהרי ה' לא בחר לו
עם גדול, אלא את הקטן ביותר. — מכל העמים. כלומר, מכל אחד
ואחד מן העמים. לדברי תרגום השבעים: כי אתם המיעוט מתוך כללות
כל העמים. — השק. לחבר, לקשור. — משמרו. פירוש „מאהבת“;
ה' אהב אתכם מפני שרצה לקיים את שבועתו. השהו להלן י טו.
— ויפדך. הפועל „פדה“ משמש פעמים רבות בספר דברים כשם נרדף
עם „הוציא“, כיון שמשמעו העיקרי הוא לשון הבדלה, על כן „פדות“
פירושו הבדלה (שמות ה. יט).

הפסוקים ט"ו. וידעת כי ה' אלקיך הוא האלקים האיל
הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו
לאלף דור. ומשלם לשונאיו אל פניו להאכירם לא יאחר
לשונאו אל פניו ישלם לו.

כיון שלא בחר ה' בישראל אלא משמרו את השבועה אשר נשבע
לאבות. יוכלו ישראל להכיר בזה, כי ה' לבדו הוא הראוי להקרא „אלקים“.
— הנאמן. כלומר, שומר אמונתו לדור אחרון. — לאלף דור. כאן
הפירוש עד אין קץ, מספר דורות בלתי מוגבל (הראב"ע). — לשונאיו.
כלומר לכל אחד משונאיו, כמו משלי כח. א (הראב"ע). לשון רבים
הנאמר כאן, הוא מפני שבפסוק ה. ט נאמר „לשונאיו“ — אל פניו או
כנזכר בעשרת הדברות עד רבעים (רשב"ם). את הסתירה המדומה יש
לתרץ בזה, שהחוטא יכול להיות בחיים עדיין עד הדור הרביעי, ואם
כן העונש לרבעים הוא גם „אל פניו“. לדברי התרגומים פירוש

הפסוק הוא: ה' משלם לרשעים גמול מעשיהם הטובים בעולם הזה. כדי שיאבדו אחרי כן חלקם לעולם הבא. — לא יאחר. מודגש במיוחד. כדי לתת משקל יתר למה שנאמר בפסוק ד: „והשמידך מהר“.

פסוק יא. **ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם.**

עם סיום החלק הראשון חוזר המקרא ומזהיר על שמירת המצוות שנזכרו בפסוקים ו, א וה, כח.

ב) החלק השני של המצוות הכלליות. פרק יג, יב — ת, כ. חלק זה, הכולל גם הוא חמשיה של אזהרות ומצוות, מתחיל בהבטחות שכר ומסיים באימוי עונש. ההתחלה והסיום מקבילים זה לזה גם בצורתם החיצונית: „עקב תשמעון“ (ז, יב) „עקב לא תשמעון“ (ח, כ). בזה ניכר חלק זה בתור חטיבה בפני עצמה. המצוות והאזהרות וכן גם שאר דברות של חמשיה זו מתייחסות בחלקן לפסוקים מספר שמות ובחלקן לפסוקים שבחמשיה הקודמת, כמו שיצויין להלן.

פרשה ראשונה. הבטחת הברכה הזאת קשורה אל הפרשה הקודמת. כמו שמפרש הרשב"ם, כי בפסוק ז, ט נקרא ה' „שומר הברית והחסד“ וכאן מבטיח הכתוב שאם ישמרו ישראל שבדור הזה את מצוות ה' ישמור להם (לדור הזה) ה' את „הברית והחסד“ אשר הבטיח לאבות (ושמר לך את הברית ואת החסד, פסוק יב). אחרי כן באות הברכות המפורטות (הפסוקים יג—טו). למלת הסיום שלהן „שונאיד“, סונפה המצוה כיצד לנהוג בשונאים.

פסוק יב. **והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך.**

עקב. כמו בבראשית כב, יח (עקב אשר) ובשאר מקומות, כלומר: המצוה. — משפטים. כולל כאן את כל מצוות ה', כי המלה משפט מתפרשת גם בהוראה של „מצוה“ באופן כללי, כמו שמצינו בויקרא ט, טו. — ושמר... את הברית. כמו למעלה פסוק ט. — אשר נשבע. למעלה פסוק ח.

הפסוקים יג טו. ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטןך
 ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצהרך שגור אלפיך
 ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת
 לך. כרוך תהיה מכל העמים לא יהיה כך עקר ועקרה
 ובכהמתך. והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים
 הרעים אשר ידעת לא ישימם כך ונתנב בכל שונאיך.

דגנך וגר. פירוט של „פרי אדמתך“, השוה יח. ד. — שגור. כמו
 שמות יג. יב. בנוגע לצורה הדקדוקית ראה איוו 213, גק 93. — עשתרות.
 נראה שפירושו הוא ריבוי הצאן (מכאן שם האלילה עשתרת הממונה
 כביכול על הפריזן). — עקר ועקרה. כמו שמות כג. כו. — והסיר
 ... כל חולי. כמו שמות כג. כה. — מדוי מצרים. השוה שמות
 טו. כו ולהלן כח. ט. „מדוה“ מלשון דוה, להיות חולה ולהתנוון. כאן
 הכוונה באופן מיוחד למכות אשר בהן הכה ה' את מצרים על אודות ישראל.

פסוק טו. ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נותן לך
 לא תחוס עינך עליהם ולא תעבוד את אלהיהם כי מוקש
 הוא לך.

ואכלת. פירושו כאן: השמדה לשם קיום עצמי של המשמיד. כמו
 כן מביעה המלה את קלות תהליך ההשמדה, השוה „כי לחמנו הם“, במדבר
 יד, ט. המשפט הראשון של הפסוק עדיין שייך להבטחת הברכות. אבל אל
 אהבטחה נוספת מיד האזהרה „ולא תחוס“, השוה למעלה פסוק ב.
 — ולא תעבוד וגו'. חזרה על הכתוב בשמות כג. לג. ושם מוכח,
 כי „ולא תעבוד“ אין לפרשו כאזהרה שניה, אלא כתוצאה העלולה לבוא
 מתוך הרחמנות על השונאים, על כן יש לייחס גם את המלים „כי מוקש“
 אל הרחמנות הזאת שלא במקומה, השוה שמות לד. יב.

פרשה שניה. ישראל מוזהרים שלא לגשת לכבוש את הארץ,
 מתוך הסוסים מאימת מספרם הרב של האויבים (ושלא להתפתות מחמת
 פחד זה לכרות ברית עם חלק מעמי הארץ). אלא לזכור את הנסים
 הגדולים שאירעו במצרים ולבטוח בעזרת ה' (הפסוקים יז—ט), שישימדי.

על ידי הצרעה. גם את הנסחרים (פסוק כ). ישראל חייבים להאמין בלב שלם שה' בקרבם (פסוק כא). מצוינת גם הדרך בה יגרש ה' את העמים וישמיד אותם יחד עם מלכיהם (הפסוקים כב—כד). אבל ישראל חייבים עם זה להשמיד את כל פסילי אלהיהם. לא לקחת כלום מן הזהב והכסף. מפני שהוא חרם (הפסוקים כה—כו).

הפסוקים יז—יט. כי תאמר כלבכך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם. לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים. המסות הגדולות אשר ראו עיניך והאותות והמופתים והיד החזקה והזרוע הנטויה אשר הוציאת ה' אלקיך כן יעשה ה' אלקיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם.

רבים... ממני. אין לפרש רבים יותר ממני. אלא יש לפרש הם רבים מדאי בשבילי; כמו בשמות א. ט ובבראשית כו. טו. אזהרה זאת מתייחסת אל „לא תחוס וגו'“ הכתוב בפסוק ז; כלומר, שמא יפחיד אותך מספרם הגדול של האויבים. — המסות. ה. לד. — אשר הוציאתך. כלומר אשר הוציאתך בהם. או איך שהוציאתך. איוו. 333.

פסוק כ. וגם את הצרעה ישלח ה' אלקיך עם ער אבוד הנשארים והנסחרים מפניך.

הצרעה. ראה שמות כג. כת. כאן מוסיף לבאר, שהצרעה עשויה להשמיד את האויבים עד כלה.

פסוק כא. לא תערוץ מפניהם כי ה' אלקיך בקרבך איל גדול ונורא.

אזהרת סיוס. לא לפחד מפני האויבים. — לא תערוץ. אינו זהו עם „לא תירא“, פסוק יח, כי שם נאמר שלא ייראו ישראל מלהכנס למלחמה עם העמים העולים עליהם במספרם, אבל כאן נאמרה האזהרה כלפי העומד בתוך קשרי המלחמה (על כן כתוב „מפניהם“, בעוד שבפסוק

א. כט כתוב „מהם“) לא לברוח מפחד, השה כ. ג. — ה' אלקיך בקרבך, א. ל; כ. ד. — ונורא. כלומר, אסור לירא שום נברא אלא את הבורא לבדו. יראת ה' חייבת לדחות כל יראה אחרת.

הפסוקים כב"כד. ונשל ה' אלקיך את הגוים האז: מפניך מעט מעט לא תוכל כלותם מהר פן תרבה עליך חית השרה. ונתנם ה' אלקיך לפניך והמם מהומה גדולה עד השמרם. ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמידך אותם.

מעט מעט. חזרה על תחבולה לשם זהירות. כמו בשמות כג. כט. — כלותם מהר. אין זאת סתירה למה שנאמר בפסוק ט. ג; כי מה שנאמר שם „והאבדתם מהר“ מתייחס כמובן אל הכח העיקרי של האויב. שנצטוו להשמירו, אבל לא על אלה שהשאירו בכוונה. כדי שלא השם הארץ. — והמם. משורש הוּם, נמצא רק כאן, בדרך כלל הוא נכנה כדרך פעלי ע"ע משורש המם; על כן כתוב בדברי הימים ב טו. ו „הממם“. מדברי רש"ם משמע שיש לקרוא המם (בפתח); אבל רש"י מדייש „נקוד כולו קמץ“. את קיום ההבטחות האלה השה ביהושע י. י: כב והלאה. — יתיצב ... בפניך. בפסוק ט. ב: „לפני“, כמו במקומות אחרים רבים. — השמידך (ה' חרוקה) במקום השמידך (ה' פתחה). גק 53, השה פירוש הראב"ע.

הפסוקים כה"כו. פסילי אלהיהם תשרפון באש דא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת ה' אלקיך הוא. ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא.

פסילי ... תשרפון. כמו למעלה פסוק ו. האזהרה גשנית כאן כדי לאסור גם את הכסף והזהב שעליהם. צפוי עבודה-זרה אסור לרמב"ם אפילו אם העבודה הזרה עצמה אינה אסורה בהנאה, מפני שהיא מחיבת לקרקע (עבודה זרה מה, א). כמו כן כלול בפסוק זה איסור גויי עבודה זרה ומשמי עבודה זרה. את פרטי ההלכות ראה ביורה דעה קלט.

השוה להלן לפסוק יב. ב הלאה. — תועבת ה'. כך נקראת העמידה הזרה. מפני שעבודתה וכל מה ששייך לה מתועבים בעיני ה'. השוה יב. לא וגם יח. יב. — חרם. כך נקרא גם הרכוש של עיר העובדת עבודה זרה. יג. יח. הלוקח מן החרם הוא גופו נעשה חרם. יהושע ג. יח; ז; יב.

פרשה שלישית. חלק ראשון (ח. א—ו): ישראל חייבים לשמור את כל מצוות ה' מתוך שזכרו את השגחת ה' עליהם במדבר (הפסוקים א'ב). בדרך נס נתן להם מזון ולבוש (הפסוקים ג'ד). כל זה נעשה לשם חינוכם של ישראל (פסוק ה). סיום: לכן חייבים ישראל לשמור את המצוות ולירא את ה'.

פרק ח. הפסוקים א'ב. כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם. וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלקיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא.

כל המצוה. ההדגשה על המלה כלי. שמירת מצוות אחדות אינה מספיקה. למען תחיון. למעלה ה. ל. — ורביתם. ה. ג. — ובאתם וירשתם. ה. יח. — זה ארבעים שנה. ב. ז (חסר כאן בתרגום השבעים). — למען ענותך. וכן ה. טו. כדי להטיב לכם אחרי כן. העינוי (כלומר. השפלת הרוח). נגרם על ידי סלטולי המסעות. השוה תהלים קב. כד. — לנסותך ... התשמור. שמות טז. ד. — לדעת. השוה פירושונו לפסוק יג. ד.

הפסוקים ג'ד. ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. שמלתך לא בלתי מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה.

העינוי והרעב התבטאו בכך. שבאכלם את המן לא היו רשאים לצבור להם צידה ליום מחר. והיו צריכים להמתין יום יום למתנת ה'